

Соціальна складова реформування фінансової системи в частині Податкового кодексу України

А. КЛИМЕНКО

Міністерство соціальної політики України

У статті проаналізовано соціальну складову Податкового кодексу України. Розглянуто вплив реформування фінансової системи на соціально незахищені категорії населення.

В статье проанализировано социальную составляющую Налогового кодекса Украины. Рассмотрено влияние реформирования финансовой системы на социально незащищенные категории населения.

The article analyses the social component of the Tax legislation of Ukraine. It describes the impact of financial system reforms on the socially insecure population groups.

Ключові слова: реформування, соціальна складова, Податковий кодекс України.

Першим етапом сучасного періоду трансформації економіки країни було реформування бюджетної системи України шляхом прийняття Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України», яким створено передумови та стимули для підвищення якості управління бюджетними коштами, а також для проведення реформ в інших сферах суспільства.

Наступним після прийняття нового Бюджетного кодексу став Податковий кодекс України як основа стабілізації економіки. Цей документ — перший за часів незалежності і єдиний закон системного характеру, що гармонізує податкову складову в системі державних фінансів України.

Попередня практика прийняття великої кількості законів та підзаконних актів, що регламентували функціонування всіх складових фінансової системи, довела свою неадекватність. Про це свідчить стан розвитку цієї системи та, особливо, її неспроможність адекватно реагувати на виклики, пов'язані з впливом на Україну наслідків світової фінансової кризи.

Так, нині відсутні єдині законодавчі акти, що регулювали б сферу соціального захисту, охорони здоров'я, освіти тощо. Хоча в більшості розвинутих країн світу практика застосування єдиного закону, декрету, конвенції чи іншої форми зведення всіх норм, правил, гарантій, обмежень у певній сфері людської діяльності є загальноприйнятною і єдино можливою для реалізації державою своїх функцій.

Податкове законодавство потребувало докорінних змін та створення нової податкової системи, яка б дозволила підвищити конкурентоспроможність, стабілізувати економіку України, забезпечити стійке економічне зростання на інноваційно-інвестиційній основі за умови збільшення сукупних податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів та державних цільових фондів,

проводити збалансовану бюджетну політику на середньо- і довгострокову перспективу.

Таким чином, з огляду на досягнення стратегічної цілі України — інтеграції до Європейського союзу, враховуючи європейський досвід податкової гармонізації та тенденції розвитку систем оподаткування у країнах-сусідах, було створено новий Податковий кодекс, що дав можливість швидкого виходу на етап стійкого розвитку конституційно закріплених функцій держави, забезпечення гарантій гідного життєвого рівня громадян, стабільності і визначеності умов ведення економічної діяльності на території України.

Крім того, головним завданням розробки такого документа стало удосконалення інституційного середовища оподаткування, забезпечення його сприятливості для активізації підприємницької діяльності, забезпечення рівності усіх платників перед законом, формування відповідального ставлення платників до виконання їх податкових зобов'язань.

Вже нині, менше ніж через рік після прийняття Кодексу, економічні відносини починають формуватися на основі принципово нових підходів, таких як підвищення фіскальної ефективності податків за рахунок розширення податкової бази, оптимізації податкових пільг, зменшення масштабів ухилення від сплати податків; встановлення чітких правил регулювання взаємних зобов'язань органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування і платників податків, дієвого контролю за їх дотриманням; гармонізація податкового, валютного, митно-тарифного, зовнішньоекономічного та цивільного законодавства; поетапне та виважене зниження податкового навантаження на національну економіку в умовах забезпечення збалансованості бюджетної системи та справедливого розподілу податкового навантаження; перенесення податкового навантаження з мобільних факторів виробництва — праці й капіталу — на споживання, ресурсні та еколо-

гічні платежі; зростання регулюючого потенціалу податкової системи шляхом розроблення чітких, предметних, обмежених у часі та просторі податкових інструментів стимулювання інноваційної діяльності, енергозбереження та раціонального природокористування.

Однак зазначені зміни стосуються не лише сфери податків, економіки, фінансів, грошового обігу, виробництва, торгівлі та інших сфер економічного блоку суспільного розвитку України, а й такої чутливої галузі, як соціальний захист населення.

Адже кожне реформування має відбуватися, насамперед, з урахуванням синхронності та системності змін, які не можуть впроваджуватися відокремлено від інших, не менш важливих складових державної політики.

Так, і в Податковому кодексі чітко відображено соціальну складову, пріоритети якої не втрачені на шляху до зростання податкових надходжень, зменшення обсягів неповерненого податку на додану вартість, зниження рівня тінізації економіки тощо.

Тобто проблеми фінансової системи не вирішуються за рахунок зменшення рівня соціального захисту громадян країни, права та гарантії яких чітко дотримані при формуванні розділів Кодексу.

В цілому новими положеннями податкового законодавства збережено основні досягнення соціальної політики, а подекуди й посилено соціальні аспекти оподаткування. В деяких положеннях виключно для соціально незахищених учасників податкових правовідносин зафіксовано окремі пільги, знижки, тобто особливі умови, які би дозволяли таким суб'єктам цих відносин на рівних конкурувати на відповідному ринку.

Таким чином, комплексні зміни як у податковому, так і в соціальному законодавстві, відбуваються на засадах професійного формування стратегічної довіри до влади, прозорості її дій, активного застосування інноваційних та інформаційних технологій.

Нині маємо низку ризиків, які перешкоджають позитивним змінам (низький рівень стратегічної довіри суспільства до влади, небажання громадян поступитися певними благами заради подальшого розвитку, а працівників державних структур? запроваджувати зміни).

Не даремно головним принципом нової податкової системи України визначено соціальну справедливість встановлення податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків.

Головними рушійними силами при запровадженні комплексних податкових та соціальних змін мають бути прозорість дій влади у процесі реформування, системний характер змін та мотивація працівників державного апарату до їх проведення.

За поєднання всіх цих факторів досягається збалансований компроміс у соціальній складовій податкового реформування.

Зокрема, такий важливий елемент, як пільгові умови оподаткування, що дозволяють соціально вразливим категоріям реалізовувати свої інтереси на-

рівні з іншими суб'єктами господарювання, широко представлено в Кодексі.

Пільги з певного податку чи збору передбачають зменшення суми податкового зобов'язання для стимулювання та регулювання певного виду діяльності. Пільги є одним із інструментів виконання податками їх регулюючої функції, отже, важелем державного регулювання економіки.

Соціальну складову Податкового кодексу ми детально розглянемо на прикладі трьох найбільших податків — на додану вартість, на прибуток підприємств та з доходу фізичних осіб.

Щодо податку на додану вартість, то особливої уваги тут потребує застосування такої норми, як нульова ставка оподаткування. Особливістю оподаткування операцій із постачання товарів/послуг за нульовою ставкою є те, що таке оподаткування дає право платникам податку, що здійснюють ці операції, на бюджетне відшкодування суми податку, сплаченої в ціні придбаних матеріальних ресурсів і віднесеної до податкового кредиту. Директивою Ради 2006/112/ЄС нульову ставку податку не передбачено. Однак щодо частини операцій, звільнених від оподаткування, передбачено право відносити на зменшення податкового зобов'язання ПДВ, сплачений на попередніх етапах, отже передбачено право на бюджетне відшкодування.

Порівняно з попереднім податковим законодавством до переліку операцій, звільнених від оподаткування податком на додану вартість, у кодексі додано операції з постачання послуг реабілітаційними установами для інвалідів та дітей-інвалідів, постачання путівок на санаторно-курортне лікування, оздоровлення та відпочинок на території України інвалідів, дітей-інвалідів; безоплатного постачання товарів/послуг власного виробництва підсобними господарствами і лікувально-виробничими трудовими майстернями (цехами, дільницями) будинків-інтернатів, територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), центрів реінтеграції бездомних громадян, центрів соціальної адаптації осіб, звільнених із місць позбавлення волі, спеціалізованих лікарень, лікувально-профілактичних закладів особливого типу та диспансерів за умови, що така передача здійснюється для задоволення власних потреб зазначених закладів.

Повністю звільняються від сплати цього податку операції з постачання технічних та інших засобів реабілітації (крім автомобілів), послуги з їх ремонту та доставки; товарів спеціального призначення, у тому числі виробів медичного призначення для індивідуального користування, для інвалідів та інших пільгових категорій населення, визначених законодавством України за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України; комплектуючих і напівфабрикатів для виготовлення технічних та інших засобів реабілітації (крім автомобілів), товарів спеціального призначення, у тому числі виробів медичного призначення для індивідуального користування, для інвалідів та інших пільгових категорій населення за перелі-

ком, затвердженим Кабінетом Міністрів України; легкових автомобілів для інвалідів уповноваженому органу виконавчої влади з їх оплатою за рахунок коштів державного чи місцевих бюджетів та коштів фондів загальнообов'язкового державного страхування, а також операції з їх безоплатної передачі інвалідам. Метою цього звільнення є державна підтримка реабілітації інвалідів. Ефект від такої підтримки посилено завдяки звільненню від оподаткування не лише технічних та інших засобів реабілітації, а й товарів спеціального призначення для інвалідів, комплектуючих і напівфабрикатів для їх виготовлення. У разі оподаткування останніх за стандартною ставкою ПДВ, сплачений у ціні їх придбання, відноситься б на витрати технічних засобів реабілітації та товарів спеціального призначення для інвалідів, підвищуючи їх ціну.

У країнах ЄС згідно з Директивою Ради 2006/112/ЄС медичне обладнання, допоміжні та інші пристрої для компенсації або лікування інвалідності призначені винятково для особистого користування інвалідами. Ремонт таких товарів та постачання дитячих сидінь для автомобілів можуть оподатковуватися за зниженими ставками.

З метою посилення соціального захисту інвалідів до господарських операцій, звільнених від оподаткування, включено надання путівок на санаторно-курортне лікування, оздоровлення та відпочинок на території України інвалідів, дітей-інвалідів. Забезпечувати санаторно-курортне лікування та оздоровлення інвалідів дуже важливо, оскільки такі послуги є дорогими.

Передбачена в українському Кодексі також і пільга, аналогічна ст. 132 Директиви Ради 2006/112/ЄС, яка передбачає звільнення від оподаткування послуг і товарів, щільно пов'язаних із соціальним забезпеченням та роботою з соціального захисту, включаючи ті, що надаються будинками для людей похилого віку, органами, що регулюються публічним правом або іншими органами, визнаними державою-членом як такі, що працюють в інтересах соціального добробуту.

Стосовно податку на прибуток підприємств, то при визначенні об'єкта оподаткування таким податком не враховуються кошти або майно, що надаються у вигляді допомоги громадським організаціям інвалідів, спілкам громадських організацій інвалідів та їх підприємствам і організаціям. Для отримання та використання такої податкової пільги необхідно, щоб не було операцій з продажу (постачання) підакцизних товарів, кількість офіційно оформлених інвалідів за основним місцем роботи має становити не менше 50% середньооблікової чисельності штатних працівників, фонд оплати праці таких інвалідів має становити протягом звітного періоду не менш ніж 25% суми загальних витрат на оплату праці, необхідним є дозвіл Комісії з питань діяльності підприємств та організацій громадських організацій інвалідів на право користування такою пільгою.

Щодо податку на доходи фізичних осіб, то до бази оподаткування таким податком не включаються ви-

плати у формі державної матеріальної допомоги, житлових та інших субсидій або дотацій, компенсацій (включаючи допомогу по вагітності та пологах), винагород і страхових виплат, отриманих із державного бюджету та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування. Подібні виплати не підлягають оподаткуванню, оскільки через державний бюджет і фонди соціального страхування відбувається вторинний перерозподіл національного доходу.

Звільняється від оподаткування сума відшкодування платнику податку розміру шкоди, заподіяної йому внаслідок Чорнобильської катастрофи. Згідно зі ст. 19 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» компенсації встановлюються для громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, відповідно до встановлених категорій. Зокрема, для постраждалих громадян першої категорії — це безплатне придбання ліків за рецептами лікарів; безплатне позачергове зубопротезування (за винятком зубопротезування із дорогоцінних металів); позачергове безплатне щорічне надання санаторно-курортних путівок; забезпечення продуктами харчування; безплатне користування всіма видами міського та приміського транспорту (крім таксі), автомобільним транспортом загального користування (крім таксі) на території України тощо.

Суми відшкодування платнику податку розміру шкоди, заподіяної йому внаслідок Чорнобильської катастрофи, для громадян, віднесених за тяжкістю цієї шкоди до 2, 3 і 4 категорій, регламентуються ст. 21, 22, 23 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

До розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу не включаються наступні доходи: сума державної та соціальної матеріальної допомоги, державної допомоги у вигляді адресних виплат та надання соціальних і реабілітаційних послуг, житлових та інших субсидій або дотацій, компенсацій (включаючи грошові компенсації інвалідам, на дітей-інвалідів при реалізації індивідуальних програм реабілітації інвалідів), винагород і страхових виплат, які отримує платник податку з бюджетів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування та у формі фінансової допомоги інвалідам із Фонду соціального захисту інвалідів.

Відповідно до ст. 12 Постанови КМУ від 05.04.1994р. № 226 «Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, крім тих, що перебувають під опікою (піклуванням), знаходяться на повному державному утриманні. Новий комплект одягу, взуття та грошова допомога, визначені

в ст. 13 цієї Постанови, видаються дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, безоплатно за рахунок коштів тих закладів, які вони закінчили. Відповідно вартість такого матеріального забезпечення не включається в загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід, як не включається також і вартість путівок на відпочинок, оздоровлення та лікування, у тому числі на реабілітацію інвалідів, суми коштів, надані всеукраїнськими громадськими організаціями інвалідів та їх спілками платникам податку — учасникам конгресів, симпозіумів, зборів, конференцій, пленумів, з'їздів, фестивалів, виставок, концертів, реабілітаційних заходів, фізкультурно-спортивних заходів та конкурсів, які проводяться такими організаціями, як компенсація витрат на проживання, харчування та проїзд до місця проведення заходів та у зворотному напрямку; сума страхової виплати за договорами страхування життя у разі смерті застрахованої особи, якщо така виплата отримується членами сім'ї застрахованої особи першого ступеня споріднення, або особою, яка є інвалідом I групи або дитиною-інвалідом, або має статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування.

Деяким платникам дозволяється зменшення їх загального річного оподаткованого доходу. Так звана «податкова знижка» надається на суму коштів, сплачених на користь закладів охорони здоров'я для компенсації вартості платних послуг із лікування, у тому числі для придбання ліків (донорських компонентів, протезно-ортопедичних пристосувань, виробів медичного призначення для індивідуального користування інвалідів), а також суму коштів, сплачених інвалідом, на користь протезно-ортопедичних підприємств, реабілітаційних установ для компенсації вартості платних послуг з реабілітації, технічних та інших засобів реабілітації, наданих такому платнику податку або його дитині-інваліду.

Соціально незахищеним, хворим, багатодітним та особам, які мають певні заслуги перед Вітчизною, і деяким іншим категоріям платників податку з доходів фізичних осіб надається податкова соціальна пільга. На розмір податкової соціальної пільги зменшується місячний оподатковуваний дохід платника податку. На відміну від неоподаткованого мінімуму доходів громадян, який віднімався від місячного доходу будь-якого платника податку без усяких обмежень щодо розміру доходу, при вирішенні питання про застосування податкової соціальної пільги вирішальну роль відіграє розмір місячного доходу платника податку.

Граничним доходом, який дозволяє застосувати податкову соціальну пільгу, є дохід, розмір якого не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи станом на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень. Це є першим обмеженням. Слід звернути увагу, що при зміні розміру місячного прожиткового мінімуму протягом поточного року навіть у декілька разів граничний розмір мі-

сячного доходу платника податку, за якого застосовується податкова соціальна пільга, не змінюється. Звичайно, розмір місячного прожиткового мінімуму на 1 січня поточного року встановлюється Законом про Державний бюджет України на поточний рік. Але у випадку несвоєчасного прийняття Закону про Державний бюджет України на поточний рік розмір місячного прожиткового мінімуму не встановлюється іншим законодавчим актом. Так, у 2010 році розмір місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи було встановлено Законом, а пізніше підтверджено Законом про Державний бюджет України у розмірі 869 грн.

Таким чином, розмір заробітної плати, що дає право на застосування податкової соціальної пільги у 2010 році, становив близько 1220 грн на місяць і не змінювався протягом року, хоча розмір місячного прожиткового мінімуму, наприклад, з 1 липня 2010 року становив 888 грн.

Другим обмеженням є те, що для визначення граничного розміру та застосування податкової соціальної пільги враховуються не всі доходи платника податку, отримані ним протягом поточного місяця, а тільки до доходу, нарахованого на користь платника як заробітна плата (інші прирівняні до неї, відповідно до законодавства, виплати, компенсації та винагороди).

І третім обмеженням є обов'язкова наявність заяви платника податку про його вибір застосування податкової соціальної пільги до місячного доходу за обраним місцем його отримання (нарахування).

Після розгляду найбільш поширених форм оподаткування доцільно зосередити увагу на інших податках та зборах, які мають меншу вагомість у податковій системі, але відіграють подекуди не менш важливу роль у життєдіяльності соціально незахищених верств громадян.

Так, від сплати податку за землю звільняються соціальні установи (спеціалізовані санаторії для реабілітації, лікування та оздоровлення хворих).

Лише в системі Міністерства соціальної політики України функціонує шість санаторіїв для ветеранів, в яких проводиться лікування та оздоровлення категорій громадян, яким законодавством надано це право.

Загальна площа земельних ділянок, які займають підпорядковані Мінсоцполітики санаторії для ветеранів, становить 49,1 га.

При тому, що грошова оцінка цих земельних ділянок не проведена, середня ставка земельного податку встановлена в розмірі 15 коп. за 1 кв. метр. Тому впровадження такої норми зменшує доходи бюджету на 73 650 грн на рік ($491\,000\text{ м}^2 \times 0,15\text{ грн} = 73\,650\text{ грн}$).

Також від податку звільнено санаторно-курортні та оздоровчі заклади громадських організацій інвалідів, реабілітаційні установи громадських організацій інвалідів, громадські організації інвалідів України, підприємства та організації, які засновані громад-

ськими організаціями інвалідів та спілками громадських організацій інвалідів.

Щодо фізичних осіб, то цю законодавчу норму сформувано виходячи із пріоритетності суб'єктного критерію при звільненні від оподаткування. Варто також зауважити, що пільги щодо плати за землю для фізичних осіб мають яскраво виражений соціальний характер.

Звільнення від сплати податкового платежу стосується конкретних категорій платників: інвалідів I та II групи; фізичних осіб, які виховують 3 та більше дітей віком до 18 років; ветеранів війни та осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»; фізичних осіб, визнаних Законом особами, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; пенсіонерів за віком. На згадану пільгу мають право й особи, які отримують інші види державного пенсійного забезпечення (наприклад, за інвалідністю III групи), в разі втрати годувальника, за вислугу років). Визначальною обставиною щодо можливості звільнення від виконання фіскального обов'язку є досягнення ними пенсійного віку. Аналогічний механізм пільгування застосовується й відносно інших категорій осіб, які мають право на специфічні пенсії (наприклад, працівники прокуратури, народні депутати України, особи, звільнені з військової служби тощо). Право на використання зазначеної пільги для пенсіонерів за віком виникає з моменту призначення пенсії (з дня досягнення пенсійного віку, якщо звернення за пенсією надійшло не пізніше 3 місяців з дня досягнення пенсійного віку).

Пільги щодо плати за землю для фізичних осіб можна назвати «двічі частковими» пільгами: з одного боку вони адресовані конкретній категорії платників, із другого — вони стосуються лише певної частини об'єкта оподаткування. Законодавець чітко всановлює межі пільгування. При цьому підстави звільнення платника від плати за землю цілком збігаються зі встановленими чинним земельним законодавством України нормами (як кількісними, так й якісними) безоплатної передачі земельних ділянок громадянам. Таке дублювання не є випадковим. Державою визначено максимально допустиму площу земельної ділянки, спроможну забезпечити ефективне здійснення фізичними особами діяльності певного виду (ведення особистого селянського господарства та садівництва) або здатну задовольнити певні потреби життєдіяльності людини (будівництво та обслуговування жилого будинку, дачне та гаражне будівництво).

Щодо регулювання транспортного збору, то на відміну від попереднього законодавчого, визначено, що відповідно до пункту 235.1 Податкового кодексу пільга зі збору за першу реєстрацію транспортного засобу надається з метою звільнення від сплати цього збору бюджетними організаціями, які займаються наданням соціальних послуг найменш захищеним верствам населення (інвалідам, ветеранам війни і праці, людям похи-

лого віку, вихованцям дитячих будинків). Надання пільги цим категоріям платників зумовлено соціальною значущістю їх діяльності та, певною мірою, стимулюванням до підвищення рівня забезпеченості транспортними засобами перелічених вище груп населення.

До організацій, які звільняються від сплати збору за першу реєстрацію транспортного засобу, відносять: будинки-інтернати для громадян похилого віку та інвалідів, дитячі будинки-інтернати, пансіонати для ветеранів війни і праці, геріатричні пансіонати (для людей похилого віку), реабілітаційні установи для інвалідів та дітей-інвалідів, що фінансуються з державного та місцевого бюджетів. Тобто ті державні організації, які надають соціальні послуги найменш захищеним чи постраждалим від певних подій групам населення.

Зважаючи на те, що в закладах, які користуються пільгами, на 01.01.2010 обліковується близько 4,5 тис. автомобілів різних модифікацій (вантажних, легкових, санітарних, автобусів, тракторів та комбайнів), річна сума податку з яких могла становити близько 6 млн грн, згадана пільга є вагомою складовою соціального захисту.

Усі легкові транспортні засоби для інвалідів, об'єм циліндрів двигуна яких менше 1500 куб. сантиметрів і які придбані за бюджетні кошти та/або на безкоштовній основі передані у користування цим організаціям, звільняються від сплати збору за першу реєстрацію транспортного засобу.

У разі відчуження таких транспортних засобів (при зміні власника з вищеперелічених організацій на будь-якого іншого), їх нові власники зобов'язані сплатити збір у порядку і на умовах, передбачених цим розділом. Отже, пільга зі збору за першу реєстрацію транспортного засобу надається виключно цим організаціям та не може бути застосована до інших груп платників. Продаж чи передача транспортного засобу, який належав вищезазначеним організаціям, змушує сплачувати цей збір осіб, які набули право власності на такий транспортний засіб.

У процесі розробки проекту Кодексу були внесені додаткові пропозиції щодо включення центрів обліку та закладів соціального захисту для бездомних громадян, центрів соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, реабілітаційних центрів та закладів охорони здоров'я, що повністю утримуються за рахунок бюджету, санаторіїв для ветеранів та інвалідів, науково-дослідних установ, державних та казенних протезно-ортопедичних підприємств системи центрального органу виконавчої влади з питань праці та соціальної політики та місцевих органів праці та соціального захисту населення до переліку пільгових установ, які, на жаль, не були враховані.

Зазначимо, що, на відміну від попереднього законодавства, Кодексом скасовано податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів за рахунок відповідного збільшення ставок ак-

цизного збору з пального. Але до цього деякі фізичні особи користувалися пільгами щодо сплати податку з власників транспортних засобів щодо одного легкового автомобіля (мотоколяски) з об'ємом циліндрів двигуна до 2500 куб. см чи одного мотоцикла з об'ємом циліндрів двигуна до 750 куб. см або одного човна моторного чи катера (крім спортивного) з довжиною корпусу до 7,5 м, а саме: інваліди з числа учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та потерпілих від Чорнобильської катастрофи; учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, які працювали у зоні відчуження; ветерани війни (учасники бойових дій, інваліди війни, учасники війни); учасники бойових дій, інваліди війни, учасники війни, особи, на яких поширюється дія Закону України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» і регулюється статтею 10; особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною відповідно до статті 11 Закону України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні»; ветерани праці та особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, вважаються Героями Соціалістичної Праці, Героями України та повні кавалери ордена Трудової Слави. Тому з метою компенсації втрати частини доходів цими громадянами у зв'язку зі скасуванням такого податку Урядом розробляється відповідний механізм, за яким будуть здійснюватися певні виплати, що зменшать вплив підвищення цін на паливо на соціально незахищені категорії.

Від оподаткування акцизним збором звільнюються операції з реалізації легкових автомобілів для інвалідів, у тому числі дітей-інвалідів, оплата вартості яких здійснюється за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів, коштів фондів загальнообов'язкового державного страхування, а також легкових автомобілів спеціального призначення (швидка медична допомога та для потреб підрозділів центрального органу виконавчої влади з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи), оплата вартості яких здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів.

Від сплати туристичного збору звільнюються інваліди, діти-інваліди та особи, що супроводжують інвалідів І групи або дітей-інвалідів (не більше одного супровідника), ветерани війни, учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, учасники Великої Вітчизняної війни та воїни-інтернаціоналісти.

Не відноситься до бази оподаткування збором за паркування транспортних засобів площа земельних ділянок, відведених для безоплатного паркування транспортних засобів, передбачених статтею 30 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні». Зокрема у ній зазначено, що органи місцевого самоврядування мають забезпечити першочергове виділення земельних ділянок інвалі-

дам із захворюваннями опорно-рухового апарату під будівництво гаражів для автомобілів з ручним керуванням поблизу місця їх проживання. Таке положення гарантуватиме їм рівні права з іншими громадянами в усіх сферах суспільного життя відповідно до їх індивідуальних здібностей та інтересів.

Не є платниками збору за провадження торговельної діяльності та діяльності з надання платних послуг суб'єкти господарювання, утворені громадськими організаціями інвалідів, які мають податкові пільги згідно із законодавством та здійснюють торгівлю виключно продовольчими товарами вітчизняного виробництва та продукцією, виготовленою на підприємствах «Українське товариство сліпих», «Українське товариство глухих», а також фізичними особами — інвалідами, зареєстрованими відповідно до закону як підприємці.

Важливим проявом дотримання принципів соціальної справедливості в Податковому кодексі України є встановлення податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків. Принцип справедливості реалізується через оподаткування й відображає демократизм державного ладу, цінності державного устрою. При цьому важливо, яка частина доходу платника перераховується у вигляді податку, наскільки об'єктивно розподіляються податки серед різних груп і верств суспільства і, звичайно, на що витрачаються ці податки.

Податкові пільги сприяють синхронізації інтересів суспільства й платників — юридичних осіб, виконують роль своєрідного «компенсатора» формальної рівності суб'єктів податкових відносин. Визначальною для надання права на пільгу є специфіка діяльності конкретних груп платників, її важливість для суспільного життя.

Держава визначає необхідні податки, обумовлені реальними потребами суспільства. Зрозуміло, що проблеми розподілу податкового тягаря і використання податкових надходжень зумовлюють суперечності групових, регіональних та державних інтересів. Слід враховувати, що досить часто інтереси суспільства не збігаються з інтересами державних органів.

Саме тому, коли йдеться про соціальну справедливість, розуміють здійснення суспільної мети за рахунок діяльності відповідних державних інститутів. Тобто принцип загальної рівності має реалізовуватись через ефективну дію державних органів.

Реформа бюджетної та податкової систем має значний вплив на систему соціального захисту, як і реформа пенсійної системи суттєво впливає на фінансово-економічні відносини країни.

У подальшому слід удосконалити й інші галузі, спільними зусиллями усіх гілок влади та її інституцій реформувати законодавство для легалізації заробітної плати та посилення адресності допомог з метою підвищення рівня життя громадян та економічного зростання України.